

Problem svobodne volje

Svobodna volja običajnega posameznika

Oseba, ki ni niti filozof niti kognitivni znanstvenik

- Fenomenološki pogled na to, kako je biti zavesten dejavnik
 - Zavedati se izbiranja odločitev
 - Občutek, da smo mi začetniki naših dejanj
 - Včasih tehtamo alternative, včasih sledimo navadam
 - Zavedamo se posledic dejanj, ki smo jih storili
 - Smatramo se za odgovorne za svoja dejanja

D.Hodgson (2005). "A Plain Person's Free Will", *Journal of Consciousness Studies*.

Tradicionalni problem svobodne volje Štiri vprašanja (Robert Kane)

1. Vprašanje združljivosti

Ali je svobodna volja združljiva (kompatibilna) z determinizmom?

2. Vprašanje o pomenu

Kakšna vrsta svobodne volje je še dovolj močna, da si jo je vredno želeči?

3. Vprašanje razumljivosti

Ali je mogoče razumeti inkompatibilistično svobodno voljo, ali pa je le ta bistveno skrivnostna in nedoumljiva?

4. Vprašanje eksistence

Ali lahko taka svobodna volja obstaja v naravnem redu in če, kje in kako?

Določenost (determiniranost)

- Vse, kar se zgodi, je popolnoma določeno s tem, kar se je zgodilo pred tem – če so dani predhodni dogodki, potem kasnejši dogodki ne bi mogli biti drugačni.
- Za vse, kar se zgodi (tudi dejanja, odločitve, izbire) obstajajo pogoji, tako da le ti povzročajo vse, kar se zgodi, tako kot se, in ne drugače
- Laplace: za superinteligentno bitje v mehničnem svetu bi bila prihodnost predvidljiva.
- V splošnem: iz determinizma ne sledi predvidljivost (npr. teorija kaosa)

Tri komponente svobodne volje

- **Svoboda**
Biti sposoben narediti drugače (alternativne možnosti)
- **Razumljivost**
Delovati na osnovi razumljivih razlogov.
- **Izvor**
Izvor znotraj samega sebe.

Vprašanje združljivosti

Ali je svobodna volja združljiva (kompatibilna) z determinizmom?

da

Kompatibilizem

Obstaja dovolj močna različica svobodne volje, ki je združljiva z determinizmom.

ne

Inkompatibilizem

Vsako dovolj močno pojmovanje svobodne volje ni združljivo z determinizmom.

Občutek volje in vprašanje združljivosti

- Če so dejanja povzročena z mehanizmi (genetskimi, nevronskimi, kognitivnimi, čustvenimi, družbenimi, ...), kako to, da vseeno občutimo, da so storjena po naši volji?

Argument za nemožnost svobodne volje

Če je determinizem resničen, potem nobeno človekovo dejanje ni svobodno.

Če je indeterminizem resničen, potem nobeno človekovo dejanje ni svobodno.

Torej svobodna volja ni mogoča.

Inkompatibilistična stališča

- **Libertarianizem**

Imamo svobodna voljo (v močnem pomenu).

- **Anti-libertarianizem (Trdi determinizem)**

Nimamo svobodne volje v močnem pomenu.

Fatalizem

- Celo ko bi bil ravnal drugače, bi bila prihodnost nespremenjena.

- Argument za fatalizem

Ne moremo spreminjati preteklosti.
Preteklost se ne razlikuje od prihodnosti.
Torej ne moremo spreminjati prihodnosti.

Trdi determinizem

Če je determinizem resničen, potem nobeno človekovo dejanje ni svobodno.

Determinizem je resničen.

Torej nobeno človekovo dejanje ni svobodno.

Libertarianizem

Če je determinizem resničen, potem nobeno človekovo dejanje ni svobodno.

Nekatera človekova dejanja so svobodna.

Torej je determinizem napačen.

Psevdo argumenti za svobodno voljo

Argument iz intuicij

- Imamo zelo močno intuicijo v prid svobodni volji. Tako močna intuicija ne more biti prevara. Torej moramo imeti svobodno voljo.

Argument, ki izhaja iz možnosti revizije

- Vedno lahko naredimo nasprotno od tistega, za kar naj bi bili domnevno determinirani, celo če s tem zgolj dokazujemo svobodno voljo. Torej moramo imeti svobodno voljo.

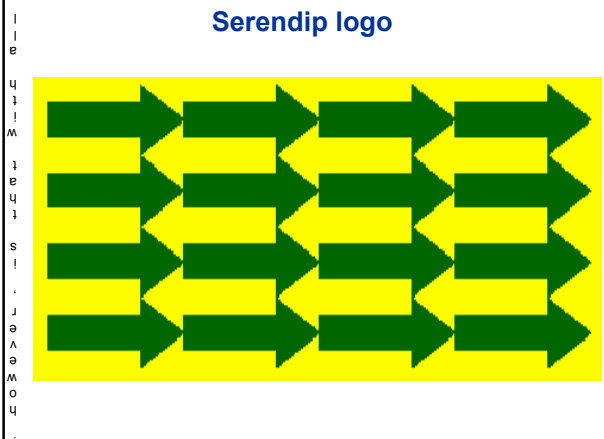
Argument iz avtoritete

- Določena avtoriteta trdi ali nas uči, da imamo svobodno voljo, torej jo imamo.

Argument neznane razlage

- Znanost ne more razložiti, kako je svobodna volja možna v našem svetu. Toda je realna. Torej morajo obstajati neki neznani faktorji, ki bi jo lahko razložili.

Serendip logo

Vprašanje o pomenu

Kakšna vrsta svobodne volje je še dovolj močna, da si jo je vredno želeči?

Razlogi

- moralna odgovornost
- kreativnost
- avtonomija
- posameznikovo dostojanstvo

Vprašanje eksistence

Ali lahko taka svobodna volja obstaja v naravnem redu in če, kje in kako?

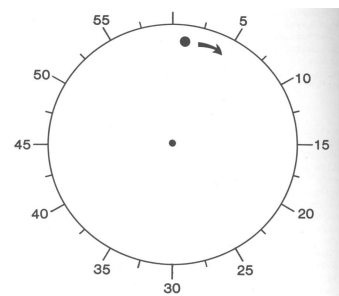
Obstajajo empirični vidiki problema svobodne volje, ki jih samo filozofski argumenti ne morejo razrešiti.

- Če so za svobodno voljo potrebni indeterministični procesi, ali jih najdemo na relevantnih mestih v naravi (v možganih)?
- Ali je potrebujemo posebne vrste vzročnosti in dodatne ontološke kategorije (vzročnost agenta, Descartovo *res cogitans*, ...)?

Ali najdemo empirično evidenco za zavestno voljo?

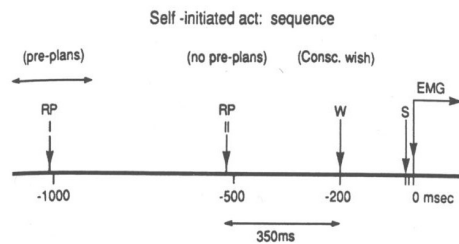
- Obstaja možnost, da zavestna volja ne odraža dejanske vzročne povezave med mislijo osebe in dejanjem.
- Libetovi eksperimenti
Libet ("Unconscious cerebral initiative and the role of conscious will in voluntary action", BBS, 1985) preučuje vlogo nezavedne možganske iniciative pri hotenem dejanju.
- Odsotnost občutja volje v primeru gibalnih avtomatizmov, kot so, recimo, obračanje mize, črkovanje na Ouija plošči, avtomatično/podzavestno pisanje, vedeževanje s pomočjo nihala ipd.
(Wegner, D. (2002) *The Illusion of Conscious Will*, MIT)

Libet's oscilloscope clock

- Libet, B. (1999). "Do we have free will", *The Volitional brain*, Imprint Academic, p.50.

Diagram of sequence of events

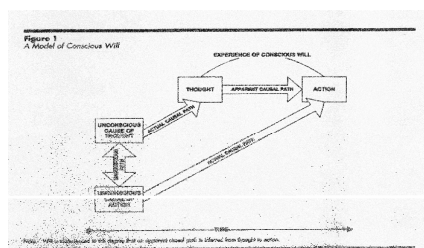

- Libet, B. (1999). "Do we have free will", *The Volitional brain*, Imprint Academic, p.51.

Mehanizmi, ki ustvarjajo občutje zavestne volje

- Povsem možno je, da ljudje občutijo zavestno voljo, kadar interpretirajo svoje misli kot vzroke za svoja dejanja. To pomeni, da lahko ljudje občutijo zavestno voljo docela neodvisno od kakršne koli vzročne povezave med njihovimi mislimi in dejanji. (Wegner, D., Wheatley, T. "Apparent Mental Causation", *American Psychologist*, July, 1999, str. 480)
- Občutek, da zavestno hočemo storiti neko dejanje, ni neposreden znak, da je zavestna misel povzročila dejanje. (Wegner, 2002, p.2)

Navidezna mentalna vzročnost

- Wegner, D., Wheatley, T. "Apparent Mental Causation", *American Psychologist*, July, 1999, p. 483.

- Med zavestno mislijo in dejanjem obstaja samo navidezna pot.
- Taka povezava sploh ni nujna, saj nastopi občutek zavestne volje ravno kot posledica navidezne poti: kadar smo prepričani, da je naša zavedna namera povzročila prostovoljno dejanje, ki ga počnemo, takrat zaznavamo občutek volje, tj. takrat smo prostovoljno storili neko dejanje.

Izvori občutka zavestne volje

- **Predhodnost**
Misel mora nastopiti v določenem intervalu pred dejanjem.
- **Skladnost**
Misel mora biti skladna z dejanjem.
- **Izključnost**
Misel ne sme nastopiti v spremstvu drugih vzrokov.

Iluzija

- Čeprav imajo naše misli lahko globoke, pomembne in nezavedne vzročne povezave z našimi dejanji, pa nastopi občutje zavestne volje kot posledica procesa, ki interpretira te povezave, ne pa kot posledica teh povezav samih. Verjeti, da naše zavestne misli povzročajo naša dejanja, je zmotno, in sicer gre za napako, ki temelji na iluzornem občutju volje – kakor če bi verjeli, da je zajec res pokukal iz praznega klobuka. (Wegner, Wheatley, 1999, str. 490)
- Občutek, da zavestno hočemo storiti neko dejanje, ni neposreden znak, da je zavestna misel povzročila dejanje. (Wegner, 2002, p.2)

Kritika

- Prehitra posplošitev iz specifičnih primerov
- Problemi pri interpretaciji občutka zavestne volje
- Problemi pri interpretaciji, kaj je iluzija

Prehitra posplošitev iz specifičnih primerov

Wegner obravnava eksperimente, ki kažejo, da je mogoče ločiti zavestno voljo, da storimo določeno dejanje, od tega dejanja.

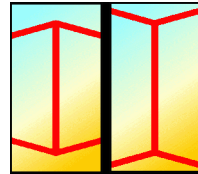
Občutek lahko napačno predstavlja dejanja in njihovo strukturo.

Toda

Ali to pomeni, da takrat, kadar to dvoje ni ločeno, zavestna volja ni vzročno relevantna?

Analogija – zaznavne iluzije

Mueller-Lyer illusion

- Razlikovanje med nadzorovanimi oz. voljnimi dejanji, t.j. dejanji, ki izhajajo iz dejavnikovih načrtov in ciljev
- in avtomatičnimi dejanji, ki jih vodijo le dražljaji

Ali je občutek pri takem razlikovanju iluzija – verjetno ne.

Različne interpretacije iluzije zavestne volje

- Dualistična – ne obstajajo mentalne sile, ki povzročajo telesno vedenje (izključuje močna libertarno pojmovanje svobodne volje)
- Epifenomenalistična – zavestna volja nima vzročnega učinka na to, kako se vedemo
- Modularno epifenomenalistična - misli, ki jih občutimo tik pred dejanjem kot vzroke za dejanje, dejansko tega dejanja ne povzročajo.

- Ljudje nimamo neposrednega dostopa do vzrokov za naša dejanja. Iluzija je, če mislimo, da ga imamo.
- Toda – to ne dokazuje, da je napačna naša ideja o človeku kot umnemu akterju.